

Карман Лілія Володимирівна
студентка гр. ФФзм-21, ННІНОТ, ЗУНУ, м. Тернопіль
Науковий керівник: к. е. н., доцент Савчук С. В.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Реалізація бюджетної реформи в Україні обумовлює необхідність посилення взаємозв'язку механізму реального визначення надходжень до бюджетів із очікуваними результатами. Це відповідно потребує забезпечення відповідності бюджетних показників економічним процесам в державі та взаємозалежності механізму формування бюджету та макроекономічного прогнозування.

Як свідчить вітчизняна практика, на сучасному етапі розвитку економічних процесів проблемою залишається обмеженість бюджетних ресурсів для належного фінансування необхідних загальнодержавних управлінських, економічних чи соціальних функцій. Оскільки наявні обсяги коштів державного бюджету не відповідають обсягам тих завдань, що покладені на органи державної влади.

Саме тому, зважаючи на особливу роль бюджету у забезпеченні ефективного соціально-економічного розвитку держави, актуальним постає вирішення проблем, що виникають при формуванні дохідної бази державного бюджету в контексті вдосконалення організаційних засад бюджетного процесу для утвердження сталого розвитку країни та підвищення життєвого рівня громадян. Так, зазначимо, що проблеми щодо мобілізації бюджетних ресурсів значною мірою зумовлені ще наслідками фінансово-економічної кризи та трансформаційними перетвореннями у бюджетному процесі, що супроводжувалось тривалий період недовиконанням планових бюджетних показників, недостатнім рівнем акумуляції податкових надходжень, реконструкцією боргових зобов'язань.

Тому, так як на сьогодні спостерігається динамічне економічне зростання в державі, важливою постає оцінка впливу та відповідності наслідків реалізації фінансової політики умовам щодо забезпечення стабільності акумуляції бюджетних ресурсів, а також сталого розвитку країни загалом.

Аналіз структури доходів Державного бюджету України за 2016–2020 рр. відповідно до їхніх основних видів (табл. 1) дає змогу констатувати те, що податкові надходження є основним бюджетоутворюючим джерелом дохідної бази. Вони складають найбільшу частку у загальному обсязі доходів - близько 80% впродовж аналізованого періоду. Їхні питома вага коливається від 77,4% у 2020 році до 81,7% у 2019 році. Значно меншими обсягами акумулюються до державного бюджету неподаткові надходження, які становлять з 17,5% у 2016 р. до 21,3% у 2020 р. Незначна фіскальна роль відводиться таким статтям доходів державного бюджету як доходи від операцій з капіталом, цільових фондів та надходженням від офіційних трансфертів, оскільки вони складають

найменшу суму від загального обсягу доходів. У 2016-2021 рр. питома вага доходів від операцій з капіталом становила близько 0,1-0,2% та обсяги зменшились з 1267,3 млн. грн. у 2016 р. до 660,8 млн. грн. у 2020 р. Щодо надходжень до цільових фондів, то їхня частка від загальної суми доходів зменшилась упродовж аналізованого періоду з 0,2% до 0,01%. Офіційні трансферти склали близько 1,5% у 2016 р. (табл. 1).

Таблиця 1

**Склад та структура доходів Державного бюджету України
за 2016-2020 рр.**

Доходи	Рік									
	2016		2017		2018		2019		2020	
	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %
Податкові надходження	502554,5	79,6	632202,3	79,3	760016,4	80,3	846728,4	81,7	826263,9	77,4
Неподаткові надходження	110052,8	17,5	133741,1	16,8	171679,7	18,1	176391,4	17,0	227670,4	21,3
Доходи від операцій з капіталом	1267,3	0,2	373,5	0,1	473,6	0,1	1235,3	0,1	660,8	0,1
Цільові фонди	7880,2	1,2	22703,1	2,8	4867,4	0,5	1727,5	0,2	189,5	0,01
Офіційні трансферти	9772,2	1,5	7824,9	1,0	9811,9	1,0	10389,6	1,0	12537,3	1,2
Всього	631527,1	100	796844,9	100	946849,0	100	1036472,2	100	1067321,9	100

Примітка. Складено автором на основі даних Державної казначейської служби.

У податкових надходженнях домінуючу роль відіграють внутрішні податки на товари та послуги, які у загальній структурі складають близько 67,0%. Упродовж зазначеного періоду свого фіскального значення набувають податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості. До 2020 р. їхня питома вага збільшилася до 26,8% усіх податкових надходжень державного бюджету у порівнянні з 2016 р., коли вона становила 20,8%. Проте вже у 2020 р. частка рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів зменшилась до 6,6%.

Зазначимо, збільшення податкових надходжень впродовж 2016-2020 рр. за рахунок внутрішніх податків передбачено в частині збільшення акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів – на 22462,0 млн. грн., податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів – на 24642,1 млн. грн. А також у незначних обсягах податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції – (на 8979,0 млн. грн.).

Динаміка структурних змін в частині основних груп доходів Державного бюджету України характеризується нестабільною тенденцією щодо частки неподаткових надходжень упродовж 2016–2020 рр. (з 17,4% у 2016 р. до 21,3% у 2020 р.).

Максимальне значення питомої ваги планових неподаткових надходжень у загальному обсязі доходів державного бюджету спостерігалось у 2020 р.

(21,3%), коли спостерігалось зниження обсягів податкових надходжень відносно попереднього 2019 р.

Найбільшу частку у структурі неподаткових надходжень Державного бюджету України складають доходи від власності та підприємницької діяльності. У 2016 р. їх частка становила 8,3% загального обсягу доходів, до 2018 р. вона зросла до 9,6%. У 2019 р. спостерігалось незначне зменшення питомої ваги зазначених доходів до 9,2%, що обумовлено значною мірою зростанням податкових надходжень в результаті бюджетної реформи.

Друге основне джерело неподаткових надходжень – власні надходження бюджетних установ, які склали відповідно 6,4% – в 2016 р., 5,4% – у 2017 р., 5,6% – у 2018 р., 5,3% – у 2019 р., 7,29% - у 2020 р.

Негативну тенденцію відмітимо, зокрема по надходженнях за рахунок адміністративних зборів та платежів, доходів від некомерційної діяльності. Із зростанням абсолютних обсягів їхня частка коливалася у межах 0,9-1,6%.

За період 2016-2020 рр. загалом склалася нестабільна тенденція щодо надходжень доходів від операцій з капіталом до державного бюджету. Аналогічно у порівнянні з 2019 р. цей показник зменшився майже у 2 рази і становив 660,8 млн. грн. у 2020 р. Саме у 2019 р. даний показник зріс до 1235,3 млн. грн. у порівнянні з попередніми періодами, коли був на рівні 373,5 млн. грн. та 473,6 млн. грн. відповідно. Така ситуація прослідковується і щодо основних видів вказаних доходів.

Таким чином, як свідчать сучасні тенденції забезпечення дохідної бази Державного бюджету України, податкові надходження є основним видом доходів державного бюджету. Істотну роль у їх загальному обсязі відіграють внутрішні податки на товари і послуги, що є важливим для забезпечення сталого розвитку держави, оскільки є базою для створення умов, що сприяють посиленню еластичного впливу як на розподільчі і перерозподільчі процеси в державі, так і на формування державного бюджету. Відповідно чинна практика оподаткування в контексті забезпечення дохідної бази державного бюджету значною мірою пов'язана з результатами економічної діяльності суб'єктів господарювання.

Мобілізація до державного бюджету неподаткових надходжень, доходів від операцій із капіталу, цільових фондів свідчить про те, що вони не відіграють істотного значення при формуванні достатньої ресурсної бази держави, незважаючи на позитивну тенденцію до зростання окремих видів. Тому в сучасних умовах доцільним постає пошук резервів збільшення дохідної бази за рахунок активізації ролі неподаткових надходжень в частині вдосконалення механізму їх справляння та ефективного виконання.